

Śródka, Andrzej

Wspomnienia pośmiertne : Ludwik Zembrzuski (1871-1962)

Rocznik Towarzystwa Naukowego Warszawskiego 46, 323-328

1983

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych oraz w kolekcji mazowieckich czasopism regionalnych mazowsze.hist.pl.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

rem M. Krausem na czele, prowadził ważne badania naukowe. Do najistotniejszych jego osiągnięć należy potwierdzenie nowymi metodami teorii chemicznego przenoszenia impulsów przez synapsy oraz wyjaśnienie mechanizmu znużenia synaps. Zagadnienia te poruszył m.in. w pracy "Pochodzenie acetylocholiny /ACh/ wyzwalanej z zakończeń nerwów ruchowych przy ich drażnieniu" /1955/. Ze względu na brak odpowiedniej aparatury, pozwalającej na dokładne pomiary niewielkich ilości acetylocholiny w tkankach, opracował własną metodę biologiczną jej oznaczania. W ostatnich latach życia badał m.in. wpływ jonów Ca^{2+} i Na^{+} na spadek aktywności acetylocholiny w drażnionych nerwach.

Towarzystwo Naukowe Warszawskie powołało profesora Bronisława Zawadzkiego na członka korespondenta w r. 1948.

Andrzej Śródka

LUDWIK ZEMBRZUSKI /1871-1962/

Ludwik Kaeper Melchior Zembrzuski urodził się 6. I. 1871 w Brzezicach w Lubelskiem w zamożnej rodzinie ziemiańskiej. Po otrzymaniu w roku 1891 matury w gimnazjum w Lublinie studiował medycynę w Cesarskim Uniwersytecie Warszawskim; zwracał uwagę szczególnym zainteresowaniem histologią /wykładał ją Henryk Fr. Hoyer/, anatomie patologiczną /był pod znacznym wpływem osobowości i autorytetu naukowego Włodzimierza Brodowskiego/, a zwłaszcza chirurgią, będąc najpilniejszym słū-

chaczem i jednym z najlepszych uczniów Juliana Kosińskiego. Po ukończeniu studiów w r. 1897 robił szybkie postępy i zyskał spore uznanie jako zdolny chirurg najpierw Szpitala Św. Ducha, a od r. 1898 prywatnej lecznicy doktora Tomasza Solmana, gdzie do roku 1901 pracował pod kierunkiem swego pierwszego mistrza, profesora Kosińskiego. W tym też roku udał się na kilkumiesięczne studia uzupełniające do czołowych europejskich klinik chirurgicznych: do Wiednia, gdzie zapoznał się z najnowszymi metodami operacji ortopedycznych, wprowadzanych przez Adolfa Lorenza oraz do Berna, gdzie miał możliwość uczestniczyć w pierwszych na świecie nowoczesnych operacjach wola tarczycowego, dokonywanych przez Theodora Kochera.

Po powrocie do Warszawy został asystentem Oddziału Chirurgicznego Szpitala Wolskiego, a w r. 1905 wyjechał do Paryża i Berck-sur-Mer w Normandii, gdzie prowadził obserwacje i badania kliniczne nad technikami operacyjnymi w pediatrii, zwłaszcza nad leczeniem gruźlicy kostno-stawowej u dzieci. Od tego czasu z pasją poświęcał się chirurgii dziecięcej, pracując przez kolejne 13 lat /do zakończenia I wojny światowej/ w Warszawskim Szpitalu Dziecięcym na stanowisku młodszego ordynatora.

Tak świetnie rozwijającą się karierę zdolnego chirurga przerwał nieoczekiwanie wypadek, po którym prowadzenie drobnych nawet zabiegów stało się wręcz niemożliwe. Nie chcąc jednak tracić kontaktu z ukochaną specjalnością, za namową wybit-

nego historyka medycyny Dowmonta Franciszka Giedroycia, zainteresował się bliżej dziejami chirurgii wojennej w Polsce. Jego kontakty z tą dziedziną nie były wszelako przypadkowe, a rozwinęły się wcześniej; świadczy o tym choćby udział w kursie propedeutyki i metodologii historii u E. Lávissé'a w Lozannie jeszcze w r. 1914.

Po uzyskaniu niepodległości Minister Spraw Wojskowych powołał Ludwika Zembrzuskiego na stanowisko kierownika Wydziału Szpitalnictwa i Lecznictwa w Departamencie Sanitarnym, po czym, po trzech latach służby /1919-1922/ mianował go dyrektorem naukowym Szkoły Podchorążych Sanitarnych w Warszawie; w stan spoczynku przeszedł w r. 1928 w stopniu pułkownika-lekarsza. Dał się w tym czasie poznać jako wytrawny znawca dziejów medycyny, zwłaszcza chirurgii wojennej. W pierwszym rządzie zainicjował syntetyczne ujęcia z tego zakresu - zwięzły "Rys dziejów chirurgii wojennej polskiej" /1919/ i "Służbę zdrowia w wojskach starożytnego świata" /1926/ oraz rozpoczął badania archiwalne w kraju i za granicą nad poszczególnymi zagadnieniami z tej dziedziny, m.in. nad organizacją i rolą służby zdrowia w polskim pułku lekkokonnym gwardii napoleońskiej /1925/, szczepieniem ospy w dawnym wojsku polskim /1926/, dziejami opatrywania ran /1930/ itp. Efektem tych badań jest też ważny przyczynek do powstania szpitala wojskowego w Ujazdowie - "Lazaret Radziwiłłowski" /1926/, a przede wszystkim "Złota Księga Korpusu Sanitarnego polskiego z lat 1797-1918" /1927/.

głównie ze względu na omówienie mniej znanych lekarzy, farmaceutów i stomatologów polskich z okresu zaborów. Wydał też w tych latach kilka prac o dziejach szkoły w Salerno, a zwłaszcza o średniowiecznym poemacie "Regimen Sanitatis Salernitanum" i jego recepcji w Polsce.

W roku 1925 uzyskał Zembrzuski stopień doktora wszech nauk lekarskich UW, a w r. 1930 habilitował się z historii i filozofii medycyny na podstawie rozprawy "Dzieje chirurgii w Polsce" /1927/ i po śmierci profesora Trzebińskiego został powołany na stanowisko kierownika Katedry Uniwersytetu Stefana Batorego, jednak z powodu jej zwinięcia cała sprawa pozostała w projektach. Od następnego roku rozpoczął wykłady z historii i filozofii medycyny oraz deontologii w Uniwersytecie Warszawskim. Od r. 1933 kierował Katedrą Historii Medycyny uczelni; w r. 1936 został profesorem nadzwyczajnym. Jednocześnie od r. 1935 wykładał w Akademii Stomatologicznej w Warszawie, a w r. 1938 - na zaproszenie rządu rumuńskiego - w uniwersytetach w Jassy i Bukareszcie. W związku z pracą naukowo-dydaktyczną w szkolnictwie wyższym wydał dwie ważne prace: "Nauczanie historii medycyny w Polsce" /1930/ i zwięzły podręcznik historii doktryn medycznych i przyrodniczych "Dzieje kierunków, teoryj i doktryn filozoficzno-lekarskich" /1935/.

Kontakty z nauką międzynarodową utrzymywał m.in. dzięki uczestniczeniu w kolejnych Międzynarodowych Zjazdach Historyków Medycyny. Głośne było zwłaszcza jego wystąpienia na VIII

Zjeździe w Rzymie /1930/ i na IX Zjeździe w Bukareszcie /1932/.

Podczas obrony Warszawy we wrześniu 1939 spłonęło mieszkanie Zembruskiego wraz z jego bogatą biblioteką, cennymi zbiorami z epoki stanisławowskiej oraz portretami wybitnych lekarzy i uczonych z czasów Księstwa Warszawskiego. Następne lata okupacji przeżył w Marculach k. Starachowic.

Po wojnie powołany został na kierownika Katedry Historii Medycyny nowoutworzonego Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie z tytułem profesora zwyczajnego. Wykładał tu do r. 1947, po czym rozpoczął pracę w Bibliotece Miejskiej w Bydgoszczy, kierując Działem Lekarskim. W roku 1954 przeszedł na emeryturę. W latach 1952-1956 wchodził w skład Komisji Historii Nauk Medycznych przy Radzie Naukowej Ministra Zdrowia, w której zajmował się współpracowaniem wniosków co do potrzeb historii medycyny w Polsce i projektów organizacji badań naukowych z tego zakresu. Z licznych prac, wydanych w latach powojennych, na uwagę zasługują publikacje o dziejach Wszechnicy Krakowskiej - kontynuacja jego badań międzywojennych /np. z r. 1929 - o utworzeniu przez Bierkowskiego pierwszego w Polsce zakładu gimnastyczno-ortopedycznego czy o działalności Rafała J. Czerwiakowskiego/, o działalności Cybuleckiego i Becka oraz o początkach krakowskiej szkoły medycyny sądowej. Wydany przez niego w r. 1958 zarys "Z dziejów fizjologii człowieka" należy wciąż do nielicznych prób syntetycznego ujęcia tych zagadnień.

Profesor Ludwik Zembruski zmarł 20.X.1962 w Malborku. Należał do zasłużonych nestorów polskiej nauki. Jego twórczość była wysoko oceniana zarówno w kraju, jak i za granicą. Od r. 1903 był członkiem Towarzystwa Lekarskiego Warszawskiego; był też członkiem Towarzystw Historii Medycyny - Francuskiego i Międzynarodowego. Członkostwa honorowe przyznały mu: Polskie Towarzystwo Historii Medycyny /1957/, Towarzystwo Chirurgów Polskich /1960/ i rumuńskie Królewskie Towarzystwo Historii Medycyny. Towarzystwo Naukowe Warszawskie wybrało go członkiem korespondentem /1933/ i członkiem zwyczajnym /1951/.

Był odznaczony Krzyżem Oficerskim Orderu Odrodzenia Polski, Złotym Krzyżem Zasługi oraz medalami rumuńskimi - Krzyżem "Meritul Sanitar" i królewskim "Prin Cultura Liberatate".

Andrzej Śródka

JULIUSZ ZWEIBAUM /1887-1959/

Juliusz Zweibaum urodził się w Warszawie 1.V.1887 w rodzinie Stanisława i Szarlotty z Szyferów. Maturę uzyskał w r. 1905 w jednym z warszawskich gimnazjów filologicznych, po czym - ze względu na nasilające się represje rosyjskich władz oświatowych - zdecydował się wyjechać na studia biologiczne za granicę. Początkowo przebywał w uniwersytecie w Liège. Krótki pobyt w Belgii /1907-1909/ miał jednak duże znaczenie w przyszłej pracy naukowej Zweibauma; tu bowiem zoologię i cytologię